

Nye (typer af) partier?

Et blik på opstillingsreglerne i lyset af folketingsvalget 2019

Kosiara-Pedersen, Karina

Published in:
Samfundsfagsnyt

Publication date:
2019

Document version
Peer-review version

Citation for published version (APA):
Kosiara-Pedersen, K. (2019). Nye (typer af) partier? Et blik på opstillingsreglerne i lyset af folketingsvalget 2019. *Samfundsfagsnyt*, 216, 24-27.

Nye (typer af) partier? Et blik på opstillingsreglerne i lyset af folketingsvalget 2019

Af Karina Kosiara-Pedersen, lektor, Institut for Statskundskab, Københavns Universitet

Reference: Karina Kosiara-Pedersen (2019): Nye (typer af) partier? Et blik på opstillingsreglerne i lyset af folketingsvalget 2019. *Samfundsfagsnyt* 216: 24-27.

Mens Kristendemokraterne nok vil mene, at opstillingsregler og spærregrænser altid er relevante ved folketingsvalg, var de ved folketingsvalget i 2019 mere aktuelle end normalt. Fire partier, der ikke før valget var repræsenteret i Folketinget stillede op, et af de nye kom ind, og reglerne blev diskuteret både i valgkampen og efterfølgende. Opstillingsreglerne er de regler, der afgør hvilke partier, der kan opstille kandidater til folketingsvalg. Opstillingsregler skal sikre, at et parti har en vis opbakning, da der skal en del til for at klare en af de tre spærregrænser, vi har ved folketingsvalg. I en international sammenligning er de danske spærregrænser overkommelige. Et opstillingsberettiget parti kan få andel i de 40 tillægsmandater, hvis partiet enten 1. har opnået et af de 135 kredsmandater, 2. stemmer svarende til det gennemsnitlige antal gyldige stemmer, der i landsdelen er afgivet pr. kredsmandat, i to af de tre landsdele Danmark er inddelt i, eller 3. mindst 2 pct. af de afgivne gyldige stemmer.

Opstilling af nye partier

Opstillingsreglerne fremgår af folketingsvalgloven. De partier, der ved sidste folketingsvalg opnåede repræsentation og fortsat er repræsenteret i Folketinget, har ret til at deltage i folketingsvalg (§11). Det betyder, at da Fremskridtspartiets folketingsmandater i 2000 brød med partiet og dannede 'Frihed 2000', mistede Fremskridtspartiet deres repræsentation, og de skulle derfor samle underskrifter forud for folketingsvalget i 2001. Det betyder også, at selvom Per Ørum Jørgensen, der var valgt til Folketinget for de Konservative og kortvarigt havde været løsgænger, i 2010 meldte sig ind i Kristendemokraterne, skulle partiet stadig samle underskrifter for at blive opstillingsberettiget.

Nye partier, der gerne vil opstille til folketingsvalg, skal for det første have godkendt deres partinavn af Valgnævnet. Derefter kan de påbegynde indsamling af vælgererklæringer. For at blive opstillingsberettiget, skal et parti indsamle "erklæringer fra et antal vælgere, der mindst svarer til 1/175 af samtlige gyldige stemmer ved det sidst afholdte folketingsvalg". I 2019 var det antal 20.109. Indtil 1989 kunne det endnu ikke opstillingsberettiget partis støtter stå på gade og stræder og indsamle underskrifter. De indsamlede over det nødvendige antal, fordi de ikke havde overblik over, hvorvidt den, der skrev under, havde valgt, og hvorvidt vælgere havde skrevet under mere end én gang, hvilket Indenrigsministeriet kontrollerede via stikprøver.

Opstillingsreglerne blev i 1989 strammet. Herefter flyttede kontrollen med vælgerens valgret til vælgerens kommune og skete før indlevering til Indenrigsministeriet. Vælgererklæringerne skulle en tur forbi kommunen, og det betød, at det blev sværere og dyrere (porto) for nye partier at indsamle vælgererklæringerne. Det blev mere omstændeligt. Stramningen skete efter, at flere partier i 1980'erne nok havde formået at indsamle tilstrækkeligt med underskrifter til at blive opstillingsberettiget, men som ved folketingsvalgene opnåede meget begrænset

vælgeropbakning. To partier, Marxistisk-Leninistisk Parti og Det Humanistiske Parti, fik under 1.000 stemmer. Opstillingsreglerne sikrede dermed ikke, at de (mange) partier, der deltog i valgkampen, havde en reel chance for at blive valgt.

Overgangen til den digitale løsning på vælgererklæring.dk fra januar 2016 har derimod gjort det noget nemmere at indsamle vælgererklæringer. Den digitale indsamling af vælgererklæringer kan foregå hurtigere; i 2019 skete det for nogle partier lidt for hurtigt. Folketingsvalgloven giver Indenrigsministeren mandat til at udforme reglerne om indsamling af vælgererklæringer, herunder også indførelse af det digitale system (§12). I disse regler, dvs. i 'Bekendtgørelse om anvendelse af en digital løsning til brug for anmeldelse af nye partier og indsamling af vælgererklæringer' (§5) er angivet, at vælgeren først skal "afgive en støttetilkendegivelse til partiet i form af vælgerens e-mailadresse", hvorefter partiet registrere denne. "Når der er forløbet 7 dage fra registreringen, modtager vælgeren en e-mail fra den digitale løsning. E-mailen indeholder et link, der sammen med vælgerens digitale signatur skal benyttes for at få adgang til løsningen." Mediedækningen af partiet Klaus Riskær Pedersen og Stram Kurs viser, at begge partier omgik de syv dages betænkningstid, hvormed vælgererklæringerne kunne indsamles hurtigere. Eftersom der ikke var sanktioner knyttet til overtrædelsen, er det først her efter valget, at ministeren har taget initiativ til at kunne gøre ikke korrekt indsamlede vælgererklæringer ugyldige.

Opstilling uden vælgererklæringer

Ingen (opstillings-)regler uden undtagelser. Det tyske mindretals parti, Slesvigsk Parti, skal ikke indsamle vælgererklæringer og kan opstille kandidater, når de vil. Slesvigsk Parti er repræsenteret i alle fire sønderjyske kommunalbestyrelser, men har ikke været repræsenteret i Folketinget som selvstændigt parti siden 1960'erne, og i 1970'erne i valgforbund med Centrumdemokraterne. Undtagelsen er del af den eksemplariske mindretalsbeskyttelse for det tyske mindretal i Danmark.

Hvis en gruppe af vælgere ikke formår at få godkendt et partinavn og indsamle det nødvendige antal vælgererklæringer, kan de opstille som kandidater uden for partierne. En kandidat uden for partierne skal anbefales af 150-200 af opstillingskredsens vælgere (folketingsvalglovens §32), hvilket er noget færre end de ca. 20.000 vælgererklæringer. Kandidater uden for partierne kan kun blive repræsenteret i Folketinget, hvis de får stemmer nok til et kredsmandat, da de ikke er et parti og derfor ikke indgår i fordelingen af tillægsmandaterne. Da komikeren Jacob Haugaard i 1994 blev valgt i Aarhus var det netop som kandidat uden for partierne.

Nye (typer af) partier

Selvom nogle politiske entreprenører nok har været irriteret over de mere omstændelige opstillingsregler fra 1989, er der ikke markante folkelige bevægelser, der har kæmpet en forgæves kamp med vælgererklæringerne. Stramningen i opstillingsreglerne i 1989 betød ikke, at det var umuligt for nye partier, og det danske partisystem er fornyet med flere partier.

Enhedslisten kom ikke over spærregrænsen i 1990 men har været repræsenteret siden 1994. Derudover har både Dansk Folkeparti, Ny/Liberal Alliance, Alternativet, og senest Nye Borgerlige opnået repræsentation. Hvis vi skelner mellem internt og eksternt dannede partier (jf. Duverger 1954), dvs. partier, der er dannet af folketingspolitikere, og partier, der er startet blandt vælgere, er der en forskel på henholdsvis Enhedslisten og Nye Borgerlige på den ene side, og de andre tre partier på den anden. Men der er ikke stor forskel, idet det var personer med politisk erfaring, der dannede disse partier. De har derfor alle haft en større eller mindre politisk platform at stå på. Græsrodder har ikke været uden betydning, men i spidsen har stået politikere.

Vigtigere end hurtigheden er, at opstillingsberettigede partier med digital indsamling af vælgererklæringer nemmere kan dannes af en enkelt eller få personer. Indsamlingen af vælgererklæringer kan gennemføres uden en mindre hær af frivillige til at stå på torve, gader og stræder for at indsamle og på kommunen få verificeret vælgererklæringerne. Der skal med den digitale løsning ikke mere end en enkelt politisk entreprenør og evt. et par støtter til, før et partinavn kan godkendes og vælgererklæringer indsamles. Selvom det ikke er tilstrækkeligt til, at vælgerne får kendskab til det måske kommende parti. Mediernes dækning er her essentiel, og det er derfor ikke uden betydning, hvordan medierne dækker både gamle, ikke opstillingsberettigede partier, som Kristendemokraterne, og nye initiativer som Nye Borgerlige, Klaus Riskær Pedersen og Stram Kurs. Valg- og medieforskernes afdækning af mediernes dækning af forskellige politiske aktører, deres framing af diverse politiske emner og personer, og vælgernes medieforbrug vil forhåbentlig give os mere indsigt i dynamikkerne her.

Den digitale indsamling af vælgererklæringer giver mulighed for, at der kan skabes personlige partier. Personlige partier er karakteriseret ved, at partiets skaber og leder har en både formel og uformel stærk position. De 'ejer' partiet og træffer alle vigtige beslutninger. Den centrale position kan være formaliseret i vedtægterne, som da Glistrup fik betydelige kompetencer i Fremskridtspartiets første vedtægter, eller det kan være uformelt og blot de facto ske. Lederens unikke rolle betyder, at personlige partier ikke forventes at overleve lederen. Når lederen er færdig i politik, er partiet det også. For det tredje har personlige partier svage organisationer. De organiserer ikke medlemmer eller andre støtter, og de giver absolut ikke medlemmerne nogen indflydelse. Partiet Klaus Riskær Pedersen og Stram Kurs er begge eksempler på (opstarten af) et personligt parti, hvor partilederen ejer partiet. Det er ham, der har udfærdiget partiprogrammet og opstillet kandidaterne, og det er ham, medierne i høj grad fokuserer på. Glistrup erfarede i tiden efter jordskredsvalget i 1973, at dét at skabe en anderledes partiorganisation var svært. Fremskridtspartiet endte med en organisation, der langt hen ad vejen lignede de etablerede partiers organisation (Bille 1997).

De danske partier har ikke tradition for at lederens navn indgår i parti-navnet. Internationalt er det også sjældent. Men det er ikke unikt. I Australien har de både Palmer United og Pauline Hanson's One Nation, og de hedengangne List Pim Fortuyn i Holland og Anders Lange's parti i Norge. Der er dog også en række partier, der er personlige på den måde Klaus Riskær Pedersen partiet ser ud til at være, men som ikke bærer lederens navn, f.eks. Berlusconi's Forza Italia og Wilders' Partei voor de vrijheid.

Personlige partier har nok fået bedre vilkår med den digitale indsamling af vælgererklæringer. Men valgsystemet sætter alligevel begrænsninger. Vælgerne kan nemlig kun stemme på de kandidater, der er stillet op i den af de ti storkredse, de stemmer i, og uanset om kandidater er opstillet for et parti eller uden for partierne, kan de kun opstille i én storkreds. Derfor kan vælgerne ikke alle stemme på lederen af et personligt parti, og derfor bliver partiets øvrige kandidater også vigtige at promovere. Partiernes valgresultater ved folketingsvalg viser, at det ikke er uden betydning, hvor partilederen stiller op. Der er klare 'partiledereffekter' i visse områder. I forhold til de to nye partier, Nye Borgerlige og Stram Kurs, placerede partilederen sig i begge tilfælde i områder, hvor Dansk Folkeparti stod stærkt ved folketingsvalget i 2015. Derfor er det ikke nødvendigvis alene partilederen, der gør en forskel.

Diskussionspunkter

Hvis de opstillingsberettigede partier får langt under det antal stemmer, der skal til for blive repræsenteret i Folketinget, kan det være en indikation på, at det er for nemt. Som vi så det i 1980'erne. Opstillingsreglerne tilsiger kun vælgererklæringer fra 1/175 af de afgivne, gyldige stemmer ved det foregående valg. Og det antal er ikke nødvendigvis tilstrækkeligt til et af de 135 kredsmandater, eller til at partiet kommer over spærregrensen på to procent. Det kan på den baggrund med fordel diskuteres, hvorvidt antallet af vælgererklæringer skal forøges, fordi det er nemt at skrive under, hjemme fra sofaen, uanset hvor i landet, man befinder sig.

Eftersom der ved folketingsvalget d. 5. juni 2019 blev afgivet 3.531.720 gyldige stemmer, skal et nyt parti indsamle mindst 20.182 vælgererklæringer for at kunne deltage i det næste folketingsvalg. Der er i august 2019 elleve partier, der har indsamlet over 100 vælgererklæringer. Veganerpartiet har flest (5.900), Borgernes Folkeparti næst flest (2.118). Det er altså langt fra alle partier, der trods den digitale løsning spurter i mål med vælgererklæringerne. Det kan derfor også diskuteres, om strammere opstillingsregler gør det endnu sværere for politiske initiativer, der ikke har medietække at nå ud til potentielle vælgere, hvormed der sker et pres for mere spektakulære politiske personligheder og politiske sager.

Danske vælgere har allerede et stort antal partier at vælge mellem, og partiernes medlemstal tyder på, at der er god plads til politisk engagement på tværs af det politiske spektrum. Derfor kan det også diskuteres, om det skal være sværere at opstille nye partier, så politiske entreprenører i stedet engagerer sig i de allerede etablerede partier.

Referencer

Folketingsvalgloven: <https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=206576>

Bekendtgørelse om anvendelse af en digital løsning til brug for anmeldelse af nye partier og indsamling af vælgererklæringer: <https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=176933>

Lars Bille (1997) *Partier i forandring*. Odense: Odense Universitetsforlag.